

Maestro Andres Mustonen: mitte ialgi pole esitus olnud veatu, täiuslik ja nii ma lähengi edasi, õpin juurde

Muusik Andres Mustoneni elamise hoog ja tegutsemise lust ei ilmuta mingeid raugemise märke, kuigi vanamuusikaansambel Hortus Musicus looja – lisaks veel andekas dirigent ja viiuldaja – võiks rahulikult kiiktoolis pöidlaid keerutada. Sel nädalal tähistab Hortus Musicus oma 50 aasta juubelit.

Taasavaldame eelmise aasta Eesti Naise septembrinumbris ilmunud intervjuu.

Miskipärast on mul tunne, et alati, kui Andrest otsima hakkan ja ta lõpuks telefonitsi taban, on mees just lennuki pealt tulnud. Mis ei tähenda loomulikult seda, et me võiksime siis sujuvalt kohtumise kokku leppida, sest teda ootavad ees proovid ja kontserdid, ikka mitme-setme päeva jagu korraga. Aga aja ta leiab – hämmastavalt kiiresti! – ning kokkusaamine ise ei kanna iial mingit kiirustamise pitsert. Maestro oskab pühenduda.

Sama segane ja korduv on lugu teemavalikuga – Andresega võiks ja tahaks rääkida absoluutselt kõigest. Sel korral siis näiteks olukorrast talle nii armsas [Estonia teatris](#) („See, mis seal praegu toimub, ei sära enam endises hiilguses!”) või pandeemiast („Kas sina oled ka kuulnud, et kogu see jama kestab nüüd aastani 2024?”).

Mina panen ette, et alustaksime siiski elu õppetundidest, nagu kokku lepitud, aga nii lihtsalt see Mustoneni taltsutamine ka ei käi. Minevikuvorm lihtsalt ei meeldi talle üldse, sest oma elu kirjeldab ta pideva teelolekuna.

Con moto – liikuvalt, liikumises

„See ei ole nii, et midagi on olnud ja sinnapaika ta jääb: iga järgmine päev annab midagi juurde, pakub midagi uut. Mina armastan sellist vanatestamentlikku psalmi, mis ütleb, et iga päev loob jumal mulle uue südame. Olen viimasel ajal tegelnud palju soolo Bachi mängimisega ja igal järgmisel hommikul pärast kontserti ma tean, mis eile puudu jäi. Mitte ialgi pole esitus olnud veatu, täiuslik ja nii ma lähengi edasi, õpin juurde. Kusjuures kogu see õppimise protsess on elukestev, loominguline ja tohutult huvitav ning sel teel ei sega mind karvavõrdki ümbritseva maailma nõmedused. (Lihtsalt kahju on vaadata, millise kraaklemise peale inimesed oma elu raiskavad.) Kui

eestinaine.delfi...

Estonia teater
Teater

selline mehhanism tööle hakkab, siis oledki kogu aeg õnnelik. Ja õnn ei tähenda mitte pidevat lõkerdamist – ka minu elus on küllalt traagilisi asju juhtunud –, vaid õnnetunne on see, mis õilistab ja paneb liikuma.”

Andrese elukäigus vahelduvad mustad klahvid valgetega nagu kõigil, aga ränka masendust või saatuse löökidele allajäämist tema biograafias ei kohta. Oma abikaasa Helle kaotas ta raskele haigusele juba kuusteist aastat tagasi, kusjuures mälestuskontserdid naise meeleshoidmiseks toimuvad siiani. Praegu seisab Andrese kõrval diplomaadist ja tõlkijast abikaasa Malle Talvet-Mustonen, tänu kellele möödub pere elu osaliselt Iisraelis ja kelle teeneks võib pidada Eesti-Iisraeli kultuurisuhete hoogsat arengut viimastel aastatel. Kahjuks on pandeemia, mille käigus pidevalt muutuvad sisse- ja väljasõidutingimused ning reeglid, Mustonenid sel aastal paiksemaks sundinud. Aga idülliline aed ja maja Mähel metsa servas pole sugugi vilets koht suve veetmiseks.

Kujutan vaimusilmas ette, kuidas Andres lokkide lehvides grillmasinale tuure peale keerab... aga stopp! Steigid siinkohal mängu ei tule, sest peremees on juba pikki aastaid olnud taimetoitlane. Ja kuigi ta enam füüsiliselt iga päev joogaga ei tegele, siis põhimõtted, mis kunagi said omaks võetud, on au sees siiani. Nagu ka see, et kõike – olgu see õunapuude lõikamine või hommikune ujumisretk või elutarkuse jagamine – teeb Andres suure kirega.

Appassionato – kirglikult

„Oma tee leidmine ja valikute tegemine on iga inimese enda kätes. Muidugi võib toetuda õpetajatele, aga mulle meeldib hoopis rohkem sõna „juhendamine”: olla sell või õpipoiss kellegi juures, kes annab suuna kätte. Võtame Paganini või Vivaldi – muidugi nad olid õppinud kellegi käe all, aga ainult natuke. Ja vaat millise meisterlikkuseni arenesid! Tänapäeval võid näha pikki nimekirju, kelle juures kõik õpitud on ja millised meistriklässid läbitud, aga tulemust ikka ei mingisugust.

Kui veel sügavamale vaadata, siis inimene, kellel on soov maailmale midagi öelda, peab sündima, kott seljas. Midagi peab algusest peale kaasas olema – seda võib minu poolest ka andekuseks nimetada – ja selles olen ma sügavalt veendunud, et pagasi suurus, mis meile kaasa antud, on inimeseti ikka väga erinev.

Muidugi peab tundma ka vastutust. Siin tuleb jumala teema

mängu, aga kui tunned kellegi kõrgema ees vastutust, siis lähivad ka asjad õiges suunas ja sinu tegevus on teistsugune. See on tohutult toekas tunne. Ma liigun nii siin kui ka välismaal väga erinevates seltskondades, kus kohtun inimestega, kes kahjuks ei tunne sedalaadi vastutustunnet ja kelle tegevust saadab pidev hirm. Kas jääd vahele? Kas teed äkki midagi niisugust, mille eest seadus lubab karistada? Need inimesed ei ole jõudnud enda sees selleni, et halbu asju lihtsalt ei tehtagi. See puudutab kaudselt ka Estoniat ja Aivar Mäe juhtumit, mis tõestab ju elavalt, kui palju võib teha süüdistustega inimestele halba. Kuni sinnamaani välja, et sa muudad inimese elukäiku. See on minu veendumuste kohaselt juba kuritegu – võtta kätte ja rikkuda kellegi elu julmalt ära. Kui piiblitarkust tõlgendada ja meenutada Kristuse õpetussõnu, siis kes julgeb esimesena tõsta kivi ja tunnistada, et tal ei ole pattu? Kui hästi tahta ja otsida, siis midagi võimendamisväärset leiab eranditult kõigi kohta: luukere ei ole võib-olla veel kappi jõudnud, aga igaühe sees on ta kindla peale olemas.”

Ka Estonia juurdeehitusest või uuest ooperiteatrist kõneldes läheb Andres põlema ja omakasu seal mängus ei ole, sest kuigi ta on aastakümneid juhtinud riigi toetatud Hortus Musicust, pole keegi talle kunagi öelnud, kuidas ta käituma või mida arvama või kus esinema peaks. „Kui meil on Eestis kümneid võimsaid ajaloolisi hooneid, mille potentsiaali pole kaugeltki ära kasutatud – näiteks Saaremaal on seitse keskaegset kirikut, mille akustika on suurepärase –, siis vahest ei ole mõistlik rajada Eestisse uusi saale, kuhu mahuks kümneid tuhandeid pealtvaatajaid? Selle jaoks on staadionid. Minu arvates võiks hoopis möödunud aegade hiilguse kavalalt ja sünergiliselt tänapäevaga ühendada ja rakendada kultuurivankri ette need võimalused, mis meil juba on,” arvab maestro.

Andres, kes on näiteks soomlaste muusikaelu telgitagustega üsna hästi kursis, kirjeldab hiigelsuuri kontserdi- ja ooperimaju, mis viimasel ajal on põhjanaabrite juurde kerkinud ning millega on tegelikult palju ja keerulisi probleeme. See peaks meid, eestlasi, ehk üle jõu käivate otsuste tegemise eest hoiatama. „Kõigi nende arutelude juures, mis Estonia ümber käimas on, võiks minu arvates rohkem kunstist rääkida,” ütleb ta mõtlikult. „Ehitame hiigelsuure maja, aga mis meil sinna sisse panna on? Kunagi, kui olime noored ja õppisime igasugu keeli, siis õrritasin oma kamraade küsimusega, miks nad üht või teist keelt õpivad.

Vastus oli enamasti midagi sellist, et „siis saab teisest rahvusest inimestega vestelda”. Ja mina alati küsisin vastu: „On sul siis neile ka midagi öelda?””

Vaatan dirigent Mustoneni kätega vehkimas ja mulle meenub legend, et ta olevat kõige energilisemalt taktikeppi kasutav muusik kogu Eestis. Igatahes on mul seda gümnaastikat jälgides raske uskuda, et temasugune mees oma seisukohtade ja väljaütlemiste tõttu kunagi konfliktidesse ei satu. Enne kui jõuan küsida, tekib meie vestlusesse aga paus, sest Andrese abikaasa serveerib viinapuulehtede-varjulisel verandal jahedaid jooke ja pool vastust on mul teda vaadates olemas: tark ja diplomaatiline naine kui tasakaalustav jõud.

Fermata – peatus

„Malles on väga suur mõistmine ja tugi, aga ka kriitika. Inimene pole loodud üksi olema – see on vana tõde. Ta võib saada hakkama, aga mingit kohustust ju ei ole. Minu jaoks konkreetselt on oluline rääkida, suhelda, mõtteid vahetada. Teatud mõttes saavad mingid asjad kodus maandatud, kindlasti. Kuigi (Andres ajab näpu püsti!) ma olen pool sajandit Eesti muusikamaastikul tegutsenud ja oi-kui-palju direktoreid, ministreid ja muid tähtsaid tegelasi selle aja jooksul kohanud! Kui õhustik on närviline, siis pole kunagi tark hakata ennast näitama või kehtestama.

Seda võib teatud mõttes nimetada alandlikkuseks. Aga ega alandlikkus iseenesest ei ole halb asi: toss olla ei tohi, kuid paindlik – miks mitte?! Distantseeru natukene asjadest, oota veidike ja sa näed üsna varsti, et probleemi enam polegi. Elu jooksul õpid nautima olukorda, mille käigus konfliktid harmooniliselt lahenevad. Visuaalselt sarnaneb see kõige rohkem poksiga: ei aita, kui sa oma rusikatega vastase näo ees vehid. Sa pead tagasi tõmbama, minema kaugemale ja kui sa oskad õigel ajal peale joosta, mängu tagasi tulla, siis võid ta vaevata nokauti lüüa.”

Kui mees-mehe-vastu-olukordi oskab Andres elegantselt lahendada, siis ülemaailmne koroonasegatus paneb temagi kannatuse kõige paremas mõttes proovile. See on vaimne treening: pead oo-ta-ma, ole sa nii elutark ja zen kui tahes. Rahvusvaheline kontserditegevus on olnud poolteist aastat pausil. „Probleem, mis puudutab mind, sest ta on väljaspool mind,” võtab Mustonen pandeemiaaegsed õppetunnid ühte lausesse kokku. „Ja see ei lähe mööda ega üle, sest aeg, mis oli enne koroonat, ei tule enam kunagi tagasi – tuleb teine aeg.

Mina pole tehnika võidukäigu vastane, aga selle ületähtsustamise vastu olen ma küll. Igatahes kui inimesed enam üldse omavahel kokku ei saa, siis on selle tsivilisatsiooni lõpp lähedal. Katsumus, mis meie ette on pandud – elada isolatsioonis –, on õudne. Ja mis tagajärjed sellel olla võivad, seda me praegu veel ei tea. Tuleb mõista, et inimühiskonnas elamine tähendab suurt õnne: kui meile on antud võime ja võimalus omavahel rääkida, siis ongi see meeletu privileeg.” Zoomi-kontserdid ja ilma publikuta pillimängimise on Andres algusest peale välistanud. Kui maailmakuulsad staarid hakkasid sellega tegelema, kergitas ta kulmu ja tahtis neilt küsida: miks? Kas tuntuist pole piisavalt või peab endale meelde tuletama, et ollakse ikka olemas, pildil? Andres ei hakanud üldse punnitama, vaid jäi ootele. Globaalne mure ja vaikselt tiksuv hirm inimkonna tuleviku pärast on temas küll olemas, aga need ei halva muusiku elurõõmu. Sageli tuletab ta endale meelde, millisesse suurepärasesse maailma on meid elama pandud ja millised juba loodud väärtused on meil minevikust kaasa võtta. See on kõva vundament.

„Ma ärritun, kui keegi viskab õhku midagi sellist, et „kuule, aga me elame ju 21. sajandil!”” Andres peab järjekordse dramaatilise pausi. „Ja mis siis? Kas see on praegu mingi tipp ja lagi, kuhu me jõudnud oleme? G4, G5 – väga tore, aga kui paljud meie seast valdavad teemat, on sellest üle? Tehnika on meile pähe istunud enne, kui me sellest arugi saame.”

Coda – lõpetus

Kuigi Hortus Musicus on vanamuusikaansambel ja Mustonen mees, kelle imetluse on pälvinud võimsad leonardodavincilikud mehed minevikust, siis kindlasti pole ta endistesse aegadesse takerdunud onkel, kellele lihtsalt meeldib targutada. Selle eest hoolitseb järeltulev põlv, kes toob perekonda täiesti teistmoodi mõtteid ja muusikat. Poeg Mattias, kes kuuendast eluaastast alates muusikaga tegelenud, annab hoogu ansamblile Regatt ja üks kolmest pojapojast – Frederik – kannab artistinime boipeperoni ning tegutseb erinevates muusikalistes ühendustes, millest tuntuim on ehk Pitsa.

„Ka mina ei läinud seda teed, mis mulle ette kirjutati,” naerab Andres, nähes mu ilmet, kui püüan ühte võrrandisse paigutada teda ja räppivat pojapoega. „Mina ei sekku valikutesse – need tuleb lastel endal teha. Ja mulle jubedalt meeldib, kui midagi on ise avastatud, selle avastatuga kontakt loodud, edasi mindud...”

Loksuma ei ole siia maailma mõtet tulla!”

Ma ei imestaks sugugi, kui mõnel järgmisel Pitsa kontserdil oleks vanaisa Mustonen oma viuliga platsis.